

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO

JULIANE KOKOTT

przedstawiona w dniu 12 marca 2009 r.¹

I — Wprowadzenie

1. W niniejszej sprawie Cour de cassation (Francja) zwraca się do Trybunału Sprawiedliwości z pytaniami dotyczącymi wykładni rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. dotyczącego jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1347/2000².

2. W ramach pytań powinno zostać wyjaśnione, czy to sąd węgierski, czy francuski jest właściwy do orzekania o rozwodzie, jeżeli oboje małżonkowie zwykle zamieszkują we Francji i posiadają obywatelstwo zarówno węgierskie, jak i francuskie.

3. Nasuwają się one w związku z uznaniem we Francji wyroku węgierskiego sądu orzekają-

cego rozwód. Wyrok został wydany przed wejściem w życie rozporządzenia i w wyniku postępowania, które zostało wszczęte przed przystąpieniem Republiki Węgierskiej do Unii Europejskiej. W takim przypadku stosowanie rozporządzenia nr 2201/2003 jest uzależnione, zgodnie z właściwymi przepisami przejściowymi, od tego, czy sądy państwa pochodzenia orzeczenia miały w tym zakresie właściwość na mocy tego rozporządzenia.

II — Ramy prawne

4. Artykuł 3 ust. 1 rozporządzenia nr 2201/2003 („Właściwość ogólna”) stanowi:

„1. W sprawach dotyczących rozwodu, separacji lub unieważnienia małżeństwa, właściwe są sądy państwa członkowskiego:

1 — Język oryginału: niemiecki.

2 — Dz.U. L 338, s. 1, w brzmieniu zmienionym rozporządzeniem Rady (WE) nr 2116/2004 z dnia 2 grudnia 2004 r. (Dz.U. L 367, s. 1) — zwanego również „rozporządzeniem Bruksela IIa”.

- a) na którego terytorium:
- małżonkowie zwykle zamieszkują, lub
 - małżonkowie ostatnio zwykle zamieszkivali, jeśli jeden z nich nadal tam zamieszkuje, lub
 - pozwany zwykle zamieszkuje, lub
 - w przypadku wspólnego wniosku, którykolwiek z małżonków zwykle zamieszkuje, lub
 - składający wniosek zwykle zamieszkuje, jeśli mieszkał tam przynajmniej rok bezpośrednio przed złożeniem wniosku, lub
 - składający wniosek zwykle zamieszkuje, jeśli mieszkał tam przynajmniej
- sześć miesięcy bezpośrednio przed złożeniem wniosku i jest albo obywatelem danego państwa członkowskiego, albo w przypadku Zjednoczonego Królestwa i Irlandii, ma tam »miejsce stałego zamieszkania«;
- b) którego obywatelami są oboje małżonkowie lub, w przypadku Zjednoczonego Królestwa i Irlandii, na którego terytorium mają »miejsce stałego zamieszkania«.
5. Artykuł 19 ust. 1 i 3 rozporządzenia nr 2201/2003 reguluje kwestię zawisłości sporu w sprawach małżeńskich w następujący sposób:
- „1. Jeżeli przed sądami różnych państw członkowskich zawisły spory dotyczące rozwodu, separacji lub unieważnienia małżeństwa, to sąd, przed który wytoczono powództwo później, z urzędu zawiesza postępowanie do czasu stwierdzenia właściwości sądu, przed który najpierw wytoczono powództwo.
- [...]

3. Jeżeli stwierdzona zostanie właściwość sądu, przed który najpierw wytoczono powództwo, to sąd, przed który wytoczono powództwo później, stwierdza brak swej właściwości na rzecz tego sądu. [...]

4. Jeśli uznanie jest wniesione jako sprawa incydentalna przed sądem państwa członkowskiego, sąd ten może rozstrzygać o uznaniu”.

[...]”.

6. Artykuł 21 rozporządzenia nr 2201/2003 reguluje uznawanie zagranicznych orzeczeń i stosowny jego fragment ma następujące brzmienie:

7. Artykuł 22 rozporządzenia nr 2201/2003 przewiduje w szczególności następujące podstawy nieuznania orzeczenia odnoszącego się do rozwodu:

„1. Orzeczenia wydane w jednym państwie członkowskim są uznawane w innych państwach członkowskich bez potrzeby przeprowadzania specjalnego postępowania.

„[...]”

a) jeżeli uznanie byłoby jawnie sprzeczne z porządkiem publicznym państwa członkowskiego, w którym wystąpiono o uznanie;

[...]

3. Bez uszczerbku dla sekcji 4 niniejszego rozdziału, każda ze stron może, zgodnie z procedurami przewidzianymi w sekcji 2 niniejszego rozdziału, składać wniosek o uznanie lub nieuznanie orzeczenia.

b) jeżeli pozwanemu, który nie wdał się w spór, nie doręczono w należyty sposób pisma wszczynającego postępowanie lub dokumentu równorzędnego w czasie umożliwiającym mu przygotowanie obrony, chyba że ustalono, że pozwany uznał orzeczenie w sposób niebudzący wątpliwości;

[...].”

8. Zgodnie z art. 24 rozporządzenia nr 2201/2003 właściwość sądu państwa członkowskiego pochodzenia nie może być przedmiotem ponownego badania. Do reguł dotyczących właściwości określonych w art. 3–14 nie stosuje się w szczególności kryterium porządku publicznego przewidzianego w art. 22 lit. a).

9. Artykuł 64 ust. 1, 3 i 4 rozporządzenia nr 2201/2003 zawiera następujące przepisy przejściowe:

„1. Przepisy niniejszego rozporządzenia mają zastosowanie do postępowania sądowego wszczętego po terminie jego stosowania zgodnie z przepisami art. 72, a także do dokumentów urzędowo sporządzonych lub zarejestrowanych jako autentyczne oraz do ugód zawartych między stronami po tym terminie.

[...]

3. Orzeczenia wydane przed terminem stosowania niniejszego rozporządzenia w postępo-

waniu sądowym wszczętym po wejściu w życie rozporządzenia (WE) nr 1347/2000³ są uznawane i wykonywane zgodnie z przepisami rozdziału III niniejszego rozporządzenia, pod warunkiem że odnoszą się do rozwodu, separacji lub unieważnienia małżeństwa albo odpowiedzialności rodzicielskiej za dzieci obojga małżonków w postępowaniu sądowym w sprawach małżeńskich.

4. Orzeczenia wydane przed terminem stosowania niniejszego rozporządzenia, lecz po dacie wejścia w życie rozporządzenia (WE) nr 1347/2000 w postępowaniu sądowym wszczętym przed datą wejścia w życie rozporządzenia (WE) nr 1347/2000 są uznawane i wykonywane zgodnie z przepisami rozdziału III niniejszego rozporządzenia pod warunkiem, że odnoszą się do rozwodu, separacji lub unieważnienia małżeństwa albo odpowiedzialności rodzicielskiej za dzieci obojga małżonków w postępowaniu sądowym w sprawach małżeńskich oraz że właściwość oparto na zasadach zgodnych z zasadami określonymi w rozdziale II niniejszego rozporządzenia lub w rozporządzeniu (WE) nr 1347/2000 albo w konwencji zawartej między państwem członkowskim pochodzenia i państwem, do którego kierowany jest wniosek, obowiązującej w momencie wszczęcia postępowania”.

10. Zgodnie ze swoim art. 72 rozporządzenie nr 2201/2003 weszło w życie w dniu

3 — Rozporządzenie Rady z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich i w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej za dzieci obojga małżonków (Dz.U. L 160, s. 19).

1 sierpnia 2004 r. i stosuje się od dnia 1 marca 2005 r., z wyjątkiem art. 67, 68, 69 i 70, które stosuje się od dnia 1 sierpnia 2004 r.

11. Rozporządzenie nr 2201/2003 nawiązuje merytorycznie⁴ do zastąpionego przez niego rozporządzenia Rady (WE) nr 1347/2000 z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich i w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej za dzieci obojga małżonków⁵. Artykuł 2 rozporządzenia nr 1347/2000 odpowiada dosłownie art. 3 rozporządzenia nr 2201/2003. Rozporządzenie nr 1347/2000 weszło w życie na podstawie jego art. 46 w dniu 1 marca 2001 r.

12. Rozporządzenie nr 1347/2000 przejęło ze swej strony w dużej części uregulowania sporządzonej na podstawie art. K.3 Traktatu o Unii Europejskiej Konwencji w sprawie jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich z dnia 28 maja 1998 r.⁶ (zwanej dalej „konwencją Bruksela II”). W związku z powyższym konwencja ta nie weszła w życie. Przy przyjmowaniu rozporządzenia nr 1347/2000 Rada zapoznała się z raportem wyjaśniającym do konwencji autorstwa prof. Alegrii Borrás⁷ (zwanym dalej „raportem Borrás”).

4 — Zobacz motyw 6 rozporządzenia nr 1347/2000 i motyw 3 rozporządzenia nr 2201/2003.

5 — Dz.U. 1998, C 221, s. 2.

6 — Dz.U. 1998, C 221, s. 27.

7 — Zobacz motyw 6 rozporządzenia nr 1347/2000 i motyw 3 rozporządzenia nr 2201/2003.

III — Okoliczności faktyczne i pytania prejudycjalne

13. Iaszlo Hadadi (Hadady) (zwany dalej „I. Hadadi”) i Csilla Marta Mesko, po mężu Hadadi (Hadady) (zwaną dalej „C.M. Mesko”) są obywatelami węgierskimi. Związek małżeński zawarli w 1979 r. na Węgrzech i w 1980 r. wyemigrowali do Francji. W 1985 r. nabyli dodatkowo obywatelstwo francuskie. C.M. Mesko oświadcza, iż w latach 2000–2004 była wielokrotnie ofiarą przemocy ze strony swojego męża. W dniu 23 lutego 2002 r. I. Hadadi wystąpił do sądu w Peszcie (Węgry) o rozwód. C.M. Mesko stwierdza, że dowiedziała się o tym powództwie dopiero sześć miesięcy później. Prawomocnym wyrokiem z dnia 4 maja 2004 r. sąd orzekł rozwód.

14. W dniu 19 lutego 2003 r. C.M. Mesko wystąpiła do sędziego do spraw rodzinnych Tribunal de grande instance de Meaux (Francja) o rozwód z winy pozwanego. Postanowieniem z dnia 8 listopada 2005 r. sędzia uznał powództwo za niedopuszczalne. Od tego postanowienia C.M. Mesko wniosła odwołanie do Cour d'appel de Paris, który uchylił postanowienie sądu pierwszej instancji. Cour d'appel uzasadnił swoje rozstrzygnięcie tym, że wyrok węgierskiego sądu orzekający rozwód nie może zostać uznany we Francji i w związku z tym powództwo C.M. Mesko o rozwód jest dopuszczalne.

15. Od tego wyroku I. Hadadi wniósł kasację do Cour de cassation, który wyrokiem z dnia 16 kwietnia 2008 r. przedłożył Trybunałowi Sprawiedliwości do rozstrzygnięcia w trybie prejudycjalnym na podstawie art. 234 WE i 68 WE następujące pytania:

„1) Czy art. 3 ust. 1 lit. b) [rozporządzenia (WE) nr 2201/2003] należy interpretować w ten sposób, że w przypadku gdy małżonkowie mają obywatelstwo zarówno państwa sądu, do którego sprawę wniesiono, jak i obywatelstwo innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej, przeważa obywatelstwo państwa sądu, do którego sprawę wniesiono?

2) Jeżeli odpowiedź udzielona na pytanie pierwsze będzie negatywna, czy przepis ten należy interpretować w ten sposób, że wskazuje on, w przypadku gdy każde z małżonków ma podwójne obywatelstwo tych samych państw członkowskich, obywatelstwo bardziej dominujące z nich?

3) Jeżeli odpowiedź udzielona na pytanie drugie będzie negatywna, czy zatem przepis ten należy interpretować w ten sposób, że przyznaje on małżonkom dodatkową możliwość, pozostawiając im wybór sądu, do którego sprawa ma być wniesiona, w jednym z dwóch państw, których oboje są obywatelami?”.

16. W postępowaniu przed Trybunałem uwagi przedstawili I. Hadadi, C.M. Mesko, rządy francuski, niemiecki, fiński, polski, słowacki i czeski oraz Komisja Wspólnot Europejskich.

IV — Ocena prawna

A — Uwagi wstępne w przedmiocie stosowania rozporządzenia nr 2201/2003 na podstawie przepisów przejściowych

17. Przedmiotem sporu przed sądami krajowymi jest powództwo C.M. Mesko o rozwód. Warunkiem dopuszczalności jej powództwa wydaje się przy tym być okoliczność, że związek małżeński nie został rozwiązany wyrokiem sądu innego państwa członkowskiego, który sądy francuskie muszą uznać. Uznanie węgierskiego wyroku orzekającego rozwód z dnia 4 maja 2004 r. stanowi zatem kwestię incydentalną w ramach badania dopuszczalności powództwa o rozwód, które jest rozpoznawane przez sądy francuskie.

18. W tym względzie należy wskazać, że art. 21 ust. 1 rozporządzenia nr 2201/2003 ustanawia zasadę uznawania orzeczeń. Zgodnie z art. 24 tego rozporządzenia brak właściwości sądów państwa pochodzenia

orzeczenia nie uprawnia zasadniczo do odmowy takiego uznania.

19. O rozwód wniesiono i orzeczono go jednakże na Węgrzech, gdy rozporządzenie nr 2201/2003 jeszcze nie miało zastosowania. Uznanie wyroku orzekającego rozwód na podstawie rozporządzenia wchodzi zatem w rachubę tylko na mocy przepisów przejściowych. Sąd odsyłający słusznie zatem przyjął za decydujący przepis art. 64 ust. 4 rozporządzenia nr 2201/2003, który dotyczy orzeczeń odnoszących się do rozwodu, wydanych

— przed datą rozpoczęcia stosowania rozporządzenia nr 2201/2003, lecz po dacie wejścia w życie rozporządzenia nr 1347/2000,

— w postępowaniu sądowym wszczętym przed datą wejścia w życie rozporządzenia nr 1347/2000.

20. Właściwe przepisy rozporządzenia nr 2201/2003 stosuje się zgodnie z jego art. 72 od dnia 1 marca 2005 r. Rozporządzenie nr 1347/2000 weszło w życie w dniu 1 marca 2001 r. W odniesieniu do Węgier decydujący jest jednakże w tym względzie dopiero dzień 1 maja 2004 r., ponieważ

zgodnie z art. 2 aktu dotyczącego warunków przystąpienia⁸ dorobek wspólnotowy ma moc wiążącą w nowych państwach członkowskich i jest tam stosowany dopiero od tego dnia. I. Hadadi złożył powództwo o rozwód w dniu 23 lutego 2002 r., a tym samym przed dniem stosowania rozporządzenia nr 1347/2003 na Węgrzech. Wyrok orzekający rozwód został następnie wydany w dniu 4 maja 2004 r., a więc po wejściu rozporządzenia nr 1347/2000 w życie na Węgrzech i zanim rozporządzenie nr 2201/2003 podlegało stosowaniu.

21. C.M. Mesko uważa, iż dowiedziała się o powództwie dopiero sześć miesięcy po jego wytoczeniu. Nie twierdziła jednakże, że I. Hadadi zaniedbał podjęcia kroków, jakie powinien był podjąć w celu osiągnięcia skutku w postaci doręczenia pism, i że zgodnie z art. 16 rozporządzenia nr 2201/2003 powództwo w konsekwencji nie zostało uznane za wytoczone w tym czasie. Z akt wynika ponadto, że C.M. Mesko stawiała się przed sądem w Peszcie.

22. Zatem wszczęcie postępowania i wydanie orzeczenia wchodzi w ramy czasowe art. 64 ust. 4 rozporządzenia nr 2201/2003. Orzeczenie podlega więc uznaniu na mocy rozporządzenia nr 2201/2003, jeżeli zastosowane przepisy dotyczące właściwości są zgodne

8 — Akt dotyczący warunków przystąpienia Republiki Czeskiej, Republiki Estońskiej, Republiki Cypryjskiej, Republiki Łotewskiej, Republiki Litewskiej, Republiki Węgierskiej, Republiki Malty, Rzeczypospolitej Polskiej, Republiki Słowenii i Republiki Słowackiej oraz dostosowań w Traktatach stanowiących podstawę Unii Europejskiej (Dz.U. L 236, s. 33).

z tymi zawartymi w rozdziale II tego rozporządzenia lub rozporządzenia nr 1347/2000 albo konwencji, która obowiązywała pomiędzy Węgrami i Francją w momencie wszczęcia postępowania.

23. Akta nie pozwalają stwierdzić, z jakich przepisów sąd w Peszcie wywiódł swoją właściwość i jakie mają one brzmienie. Dla uznania zgodności zastosowanych przepisów dotyczących właściwości z art. 3 rozporządzenia nr 2201/2003, z mającym jednakowe brzmienie art. 2 rozporządzenia nr 1347/2000 lub z właściwymi postanowieniami konwencji wystarczające jest jednakże, jeżeli z tych norm wynikałaby również właściwość sądu węgierskiego. Dalej idące porównanie danych uregulowań nie jest konieczne. Artykuł 64 ust. 4 rozporządzenia nr 2201/2003 ma bowiem zapewnić szeroki zasięg przepisów rozporządzenia dotyczących uznawania orzeczeń, tak aby objęło ono orzeczenia wszystkich sądów, które byłyby również właściwe w razie stosowania zharmonizowanych lub uzgodnionych w konwencji uregulowań.

24. To, czy ma to miejsce, to jest, czy sąd w Peszcie był również właściwy na mocy art. 3 ust. 1 lit. b) rozporządzenia nr 2201/2003, ma pomóc wyjaśnić odesłanie prejudycjalne.

B — *W przedmiocie pytań prejudycjalnych*

25. Zgodnie z art. 3 ust. 1 lit. b) rozporządzenia nr 2201/2003 w sprawach dotyczących rozvodu właściwe są sądy państwa członkowskiego, którego obywatelami są oboje małżonkowie lub, w przypadku Zjednoczonego Królestwa i Irlandii, na którego terytorium mają wspólne „miejsce stałego zamieszkania”. Dla przypadku, gdy oboje małżonkowie mają podwójne obywatelstwo tych samych państw, rozporządzenie nie przewiduje żadnej szczególnej regulacji⁹. Trzy pytania prejudycjalne biorą pod uwagę różne możliwości określenia w takim przypadku właściwości na mocy art. 3 ust. 1 lit. b) rozporządzenia nr 2201/2003.

26. W razie pozytywnej odpowiedzi na pytanie drugie należałoby przyjąć, że przeważa obywatelstwo bardziej dominujące. Za obywatelstwo bardziej dominujące należałoby przy tym uznać to, które w oparciu o dodatkowe kryteria, choćby zwyczajowy pobyt, tworzy najściślejszą więź z sądami jednego z państw członkowskich, którego obywatelami są małżonkowie. Tylko sąd państwa członkowskiego bardziej dominującego obywatelstwa byłby w świetle powyższego właściwy na mocy art. 3 ust. 1 lit. b) rozporządzenia nr 2201/2003. Właściwość sądów państw członkowskich mniej dominującego obywatelstwa byłaby na mocy tego przepisu wyłączona.

⁹ — Zobacz raport Borrás, pkt 33, in fine.

27. Alternatywę w tym względzie stanowi wskazana w pytaniu trzecim możliwość, że oba wspólne obywatelstwa stanowią równorzędne, podlegające swobodnemu wyborowi przez powoda, podstawy właściwości. W konsekwencji właściwy byłby sąd państwa członkowskiego, przed który najpierw wytoczono powództwo. Sąd w innym państwie członkowskim, przed który powództwo wytoczono później, musiałby stwierdzić brak swojej właściwości zgodnie z art. 19 ust. 3 rozporządzenia nr 2201/2003.

28. Na wstępie Cour de cassation podnosi kwestię, czy sąd krajowy w przypadku osób posiadających obywatelstwo dwóch państw powinien, niezależnie od kryterium dominowania, zawsze przyznać pierwszeństwo obywatelstwu rodzinnemu.

1. W przedmiocie pierwszego pytania prejudycjalnego

29. Udzielając odpowiedzi na pierwsze pytanie prejudycjalne, należy mieć na względzie, że sądy francuskie rozpatrują sytuację nietypową, ponieważ w ramach stosowania art. 64 ust. 4 rozporządzenia nr 2201/2003 powinny one zbadać nie własną właściwość, lecz właściwość sądów innego państwa członkowskiego.

30. Zasadniczo każdy sąd, przed który wytoczono powództwo, bada tylko swoją własną właściwość i stwierdza w odpowiednim przypadku brak swojej właściwości zgodnie z art. 17 rozporządzenia. Jeżeli stwierdza on

swoją właściwość i orzeka w sprawie, to orzeczenie z zastrzeżeniem unormowanych w art. 22 rozporządzenia podstaw nieznania orzeczeń podlega uznaniu w innym państwie członkowskim. Zgodnie z art. 24 rozporządzenia to, czy właściwość sądu państwa pochodzenia faktycznie zachodziła, nie może być więcej podawane w wątpliwość w państwie, w którym wystąpiono o uznanie.

31. Zasada ta znajduje swój wyraz również w regulacji *lis pendens* zawartej w art. 19 ust. 1 rozporządzenia. Zgodnie z tym przepisem drugi sąd, przed który wytoczono powództwo w tej samej sprawie małżeńskiej, musi zawiesić postępowanie do czasu stwierdzenia przez sąd, przed który najpierw wytoczono powództwo, swojej właściwości. Drugi sąd, przed który wytoczono powództwo, nie może w żadnym razie kontynuować zawieszonego przed nim postępowania z tego powodu, że uznaje sąd, przed który najpierw wytoczono powództwo, za niewłaściwy. Uregulowanie to nie znajduje jednakże w niniejszej sprawie bezpośrednio zastosowania, ponieważ postępowania zostały wszczęte przed dniem rozpoczęcia stosowania rozporządzenia (art. 64 ust. 1 rozporządzenia nr 2201/2003).

32. Istnieje w związku z tym wątpliwość, jak w państwie, w którym wystąpiono o uznanie, powinien postępować sąd, który zgodnie z art. 64 ust. 4 rozporządzenia musi wyjątkowo badać, czy sąd państwa pochodzenia byłby właściwy na mocy art. 3 ust. 1 lit. b) rozporządzenia, przy czym małżonkowie poza obywatelstwem państwa pochodzenia posiadają obywatelstwo państwa, w którym wystąpiono o uznanie.

33. Cour d'appel wydaje się przyjąć w tym względzie następujący pogląd: to, które (wspólne) obywatelstwo w rozumieniu art. 3 ust. 1 lit. b) rozporządzenia posiadają oboje małżonkowie, podlega ocenie wyłącznie według prawa krajowego. W świetle prawa francuskiego osoby mające więcej niż jedno obywatelstwo, w tym francuskie, podlegają traktowaniu wyłącznie jak obywatele francuscy, a fakt posiadania dodatkowo jednego obywatelstwa lub większej liczby innych obywatelstw nie podlega uwzględnieniu. W konsekwencji sądy węgierskie nie są na mocy art. 3 ust. 1 lit. b) rozporządzenia właściwe do orzeczenia rozvodu pomiędzy małżonkami Hadadi, ponieważ są oni — z punktu widzenia sądów francuskich — Francuzami, a nie Węgrami.

34. Tego stanowiska nie mogą jednak podzielić.

35. Jak podnoszą rządy niemiecki i polski oraz Komisja, do celów stosowania art. 3 ust. 1 lit. b) rozporządzenia obywatelstwa osoby mającej podwójne obywatelstwo lub tego, które spośród większej liczby obywatelstw należy wziąć pod uwagę, nie można określać wyłącznie na podstawie prawa krajowego. Przeciwnie, w tym kontekście wymagana jest autonomiczna wykładnia pojęcia obywatelstwa. Jedynie autonomiczna wykładnia zapewni bowiem, że przepisy przejściowe

rozporządzenia będą stosowane we wszystkich państwach członkowskich w sposób jednolity¹⁰.

36. W raporcie Borrás stwierdza się wprawdzie, że konwencja brukselska nie porusza kwestii skutków podwójnego obywatelstwa, w związku z czym sądy każdego państwa członkowskiego w ramach stosownych ogólnych przepisów wspólnotowych powinny stosować dane przepisy krajowe¹¹.

37. Nawet jeśli uzna się, że to stwierdzenie w odniesieniu do tej konwencji jest słuszne, to nie może ono jednakże znajdować automatycznie zastosowania do rozporządzenia nr 2201/2003. W przypadku opartej na traktacie UE konwencji państw członkowskich na kwestie wyraźnie nieuregulowane można łatwiej udzielić odpowiedzi poprzez odesłanie do prawa krajowego niż w przypadku rozporządzenia Wspólnoty Europejskiej. W przypadku aktów Wspólnoty wymagana jest w takich przypadkach wykładnia w pierwszym rzędzie autonomiczna, uwzględniająca kontekst i cel przepisu. Ponadto sam raport zawiera wzmiankę, że prawo krajowe musi się mieścić w ramach ogólnych przepisów wspólnotowych.

10 — Zobacz podobnie w odniesieniu do Konwencji z dnia 27 września 1968 r. o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. 1972, L 299, s. 32, zwanej dalej „konwencją brukselską”) wyroki: z dnia 13 lipca 1993 r. w sprawie C-125/92 Mulox IBC, Rec. s. I-4075, pkt 11; z dnia 10 kwietnia 2003 r. w sprawie C-437/00 Pugliese, Rec. s. I-3573, pkt 16.

11 — Raport Borrás, pkt 33, in fine.

38. W tym kontekście niektórzy uczestnicy wskazali na wyroki w sprawie Micheletti i in. oraz w sprawie Garcia Avello¹², w których Trybunał zajmował się znaczeniem podstawowych swobód i ogólną zasadą niedyskryminacji w przypadkach podwójnego obywatelstwa. W niniejszej sprawie pytanie o zakres podstawowych swobód się jednakże nie nasuwa, gdyż z samego rozporządzenia nr 2201/2003 dadzą się wywieść wystarczające wytyczne dotyczące łącznika obywatelstwa.

39. I tak art. 3 ust. 1 lit. b) rozporządzenia wyłącza traktowanie osób mających podwójne obywatelstwo wyłącznie jako własnych obywateli. Traktowanie takie prowadziłyby bowiem do tego, że osoby te nie miałyby możliwości powołania się na art. 3 ust. 1 lit. b) przed sądem państwa członkowskiego — w niniejszej sprawie francuskim — aby wskazać podstawę właściwości sądu innego państwa członkowskiego — w niniejszej sprawie Węgry — mimo że są obywatelami państwa sądu, przed który wytoczono powództwo.

40. Sądy tamtego innego państwa członkowskiego stwierdziłyby swoją właściwość do orzeczenia rozvodu pomiędzy dwoma włas-

nymi obywatelami na mocy art. 3 ust. 1 lit. b), gdyby — jak ma to z reguły miejsce — same musiały badać swoją właściwość¹³. Jeżeli sąd w państwie, w którym wystąpiono o uznanie, musi wyjątkowo oceniać właściwość sądu w państwie pochodzenia orzeczenia, to powinien uwzględnić, że małżonkowie są obywatelami państwa pochodzenia i dlatego też jego sądy musiałyby również stwierdzić swą właściwość na podstawie obywatelstwa. Jest to zgodne z zasadą wzajemnego zaufania i wzajemnego uznania, które leżą u podstaw rozporządzenia.

41. Prezentowana tu wykładnia nie jest sprzeczna z art. 3 konwencji haskiej z dnia 12 kwietnia 1930 r. w sprawie pewnych zagadnień dotyczących kolizji ustaw o obywatelstwie¹⁴. Przepis ten kodyfikuje wynikającą z prawa zwyczajowego regułę, że osoba, która posiada dwa obywatelstwa lub większą liczbę obywatelstw, może być uznawana przez państwo, którego jest obywatelem, za własnego obywatela. Reguła ta nie nakazuje jednakże ignorowania w konstelacji, takiej jak niniejsza, faktu, że inne państwo, którego obywatelstwo dana osoba dodatkowo posiada, traktuje tę osobę również jak własnego obywatela¹⁵.

12 — Wyroki: z dnia 7 lipca 1992 r. w sprawie C-369/90 Micheletti i in., Rec. s. I-4239, pkt 10; z dnia 2 października 2003 r. w sprawie C-148/02 Garcia Avello, Rec. s. I-11613, pkt 28. Zobacz w odniesieniu do powołania się na obywatelstwo państwa członkowskiego również wyroki: z dnia 2 października 1997 r. w sprawie C-122/96 Saldanha i MTS, Rec. s. I-5325, pkt 15; z dnia 11 listopada 1999 r. w sprawie C-179/98 Mesbah, Rec. s. I-7955, pkt 31 i nast.; z dnia 20 lutego 2001 r. w sprawie C-192/99 Kaur, Rec. s. I-1237, pkt 19; z dnia 19 października 2004 r. w sprawie C-200/02 Zhu i Chen, Zb.Orz. s. I-9925, pkt 37.

13 — Ma to w każdym razie zastosowanie z zastrzeżeniem odpowiedzi na pytanie drugie dotyczące znaczenia dominującego obywatelstwa.

14 — *Recueil des Traités de la Société des Nations*, tom 179, s. 89. Przepis ten ma następujące brzmienie: „Z zastrzeżeniem postanowień niniejszej konwencji, osoba mająca dwa obywatelstwa lub więcej obywatelstw będzie mogła być uznana za obywatela przez każde z tych państw, których obywatelstwo posiada”.

15 — Zobacz podobnie ww. w przypisie 12 wyrok w sprawie Garcia Avello, pkt 28.

42. Na pytanie pierwsze należy zatem odpowiedzieć w sposób następujący:

dokonać oceny okoliczności przemawiających za oboma rozwiązaniami lub przeciw nim, pytania należy omówić więc razem.

Jeżeli sąd państwa członkowskiego zobowiązany jest do zbadania na mocy art. 64 ust. 4 rozporządzenia nr 2201/2003, czy sąd państwa członkowskiego pochodzenia orzeczenia byłby właściwy na mocy art. 3 ust. 1 lit. b) tego rozporządzenia, to nie może on uznać małżonków, którzy są obywatelami państwa członkowskiego sądu, przed który wytoczono powództwo, oraz państwa członkowskiego pochodzenia, wyłącznie za własnych obywateli. Musi on natomiast uwzględnić, że małżonkowie są również obywatelami państwa członkowskiego pochodzenia i że jego sądy byłyby z tego względu również właściwe do orzekania.

44. C.M. Mesko i rząd polski wypowiadają się za przyjęciem za decydujące obywatelstwa bardziej dominującego. Z uwagi na ponadwudziesięcioletni pobyt we Francji C.M. Mesko wskazuje w tym względzie na obywatelstwo francuskie. Zaznacza ona, że zrównanie obu obywatelstw wywołałoby wyścig do sądów i umożliwiłoby nadużycie poprzez „forum shopping”.

2. W przedmiocie drugiego i trzeciego pytania prejudycjalnego

43. Pytania drugie i trzecie znajdują się względem siebie w stosunku alternatywy: albo przy określaniu właściwości w zakresie rozvodu pomiędzy osobami mającymi podwójne obywatelstwo uwzględnić należy jedynie bardziej dominujące obywatelstwo, w związku z czym na podstawie łącznika obywatelstwa tylko jeden sąd jest właściwy, albo oba obywatelstwa z tym skutkiem, że może na nich zostać oparta właściwość sądów w obu państwach członkowskich. Aby

45. Natomiast pozostali uczestnicy zaznaczają, że art. 3 ust. 1 lit. b) rozporządzenia przyjmuje za decydujące kryterium wyłącznie wspólne obywatelstwo małżonków. Właściwość sądu nie może być uzależnienia od dodatkowego warunku, by chodziło o obywatelstwo bardziej dominujące. Ponadto podkreśla się, że art. 3 ust. 1 lit. a) rozporządzenia niezależnie od tego ustanawia inną opierającą się na łączniku zwykłego miejsca zamieszkania właściwość sądów, która ma równorzędną rangę obok właściwości na podstawie wspólnego obywatelstwa.

46. Na wstępie należy wskazać, że rozporządzenie nr 2201/2003 reguluje tylko właściwość, a nie ustanawia przepisów kolizyjnych, które rozstrzygają o tym, które prawo materialne stosuje się do rozwodu. Sąd właściwy na mocy rozporządzenia musi więc określić prawo właściwe zgodnie z prawem wewnętrznym. Jeżeli krajowe przepisy kolizyjne — jak najwyraźniej również węgierskie — uznają za właściwe w pierwszym rzędzie prawo sądu, przed który wytoczono powództwo (*lex fori*), z określeniem właściwości może się wiązać rozstrzygnięcie wstępne w odniesieniu do prawa podlegającego zastosowaniu.

47. Krytykowana w literaturze „ślepotą kolizyjną (*négation des conflits de lois*)”¹⁶ rozporządzenia może w związku z tym faktycznie sprzyjać wyścigowi małżonków do sądów. Zamiast w spokoju rozważyć wszczęcie postępowania dotyczącego rozwodu będący w konflikcie małżonkowie będą prawdopodobnie skłonni do szybkiego wytoczenia powództwa przed jeden z właściwych sądów, aby zapewnić sobie korzyści wynikające z materialnego prawa rozwodowego znajdującego zastosowanie zgodnie z przepisami prawa prywatnego międzynarodowego sądu. Jeżeli bowiem powództwo zostanie wytoczone przed dwa sądy, to zgodnie z regułą pierwszeństwa określoną w art. 19 właściwy jest sąd, przed który najpierw wytoczono powództwo.

16 — Zobacz C. Kohler, Status als Ware: Bemerkungen zur europäischen Verordnung über das internationale Verfahrensrecht für Ehescheidungen, w: P. Mansel (Hrsg.) *Vergemeinschaftung des europäischen Kollisionsrechts*, 2001, s. 41, 42 (wersja franc.: C. Kohler, Libre circulation du divorce? Observations sur le règlement communautaire concernant les procédures en matière matrimoniale, w: R.M. de Moura Ramos i in. (ed) *Estudos em homenagem à Professora Doutora Isabel de Magalhães Collaço*. vol. 1, 2002, s. 231, 233).

48. Te negatywne skutki ograniczenia rozporządzenia do uregulowania właściwości widzi również Komisja. Dlatego też przedstawiła ona już projekt dotyczący wprowadzenia wspólnych uregulowań odnoszących się do wskazania prawa właściwego¹⁷.

49. Powyższe rozważania dotyczą jednakże jedynie samego rozwodu, a nie skutków rozwodu, jak w szczególności praw alimentacyjnych. Uregulowanie dotyczące właściwości w tym obszarze zawarte w art. 5 pkt 2 rozporządzenia (WE) nr 44/2001¹⁸ zostało właśnie zastąpione specjalnym rozporządzeniem¹⁹, które odsyła ponadto do protokołu haskiego z dnia 23 listopada 2007 r. o prawie właściwym dla zobowiązań alimentacyjnych. Również właściwość w zakresie orzeczeń dotyczących prawa do opieki nie zbiega się na mocy art. 12 rozporządzenia nr 2201/2003

17 — Projekt Komisji z dnia 17 lipca 2006 r. dotyczący rozporządzenia Rady zmieniającego rozporządzenie (WE) nr 2201/2003 w odniesieniu do jurysdykcji i wprowadzającego zasady dotyczące prawa właściwego w sprawach małżeńskich, COM(2006) 399 wersja ostateczna. Zobacz również Zieloną księgę z dnia 14 marca 2005 r. dotyczącą prawa właściwego i właściwości sądów w sprawach rozwodowych, COM(2005) 82 wersja ostateczna. Ponieważ dotychczas nie można było uzyskać porozumienia dotyczącego tego rozporządzenia zwanego „Rzym III”, rozważa się obecnie działanie w trybie wzmocnionej współpracy (zob. komunikat prasowy dotyczący 2887 posiedzenia Rady ds. Wymiaru Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych w dniach 24 i 25 lipca 2008 r. dostępny pod adresem: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=PRES/08/205&format=PDF&aged=0&language=DE&guiLanguage=en>). Bliżej co do projektu: C. Kohler, Zur Gestaltung des europäischen Kollisionsrechts für Ehesachen: Der steinige Weg zu einheitlichen Regeln über das anwendbare Recht für Scheidung und Trennung, *Zeitschrift für das Gesamte Familienrecht*, (FamRZ), 2008, s. 1673.

18 — Rozporządzenie Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. 2001, L 12, s. 1).

19 — Rozporządzenie Rady (WE) nr 4/2009 z dnia 18 grudnia 2008 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz współpracy w zakresie zobowiązań alimentacyjnych (Dz.U. 2009, L 7, s. 1).

automatycznie z właściwością dotyczącą rozwodów. Wreszcie w zakresie skutków rozwodu dotyczących małżeńskich praw majątkowych brak jest w ogóle przepisów prawa wspólnotowego.

wpływ choćby na prawo państw do przyznawania ochrony dyplomatycznej²¹. Za bardziej dominujące uznawane jest przy tym obywatelstwo państwa, w którym osoba ma zwyczajowe miejsce zamieszkania²².

50. C.M. Mesko kwestionuje formalnie właściwość sądu w Peszcie. W istocie wydaje się jednakże, że przede wszystkim uznaje ona za niewłaściwe, że do rozwodu stosowane było prawo węgierskie, a nie francuskie. Wychodzi ona z założenia, że jej małżonek świadomie wystąpił o rozwód na Węgrzech, aby uniknąć skutków rozwodu z winy jednego z małżonków przewidzianych w prawie francuskim, mimo że małżonkowie praktycznie nie mają żadnych więzi z Węgrami.

51. W tym kontekście należy zbadać, czy art. 3 ust. 1 lit. b) rozporządzenia należy interpretować w ten sposób, że w przypadku osób mających więcej niż jedno obywatelstwo podstawę właściwości stanowi wyłącznie wspólne bardziej dominujące obywatelstwo.

52. Zasada prymatu bardziej dominującego obywatelstwa jest od dawna znana w międzynarodowym prawie publicznym²⁰ i ma tam

53. W niniejszej sprawie nie ma potrzeby badania tego, w jakim zakresie podstawowe swobody wyznaczają granice tej koncepcji²³, jeżeli samo rozporządzenie stoi na przeszkodzie nadaniu pierwszeństwa obywatelstwu bardziej dominującemu. W tym względzie należy zbadać, czy pojęcie obywatelstwa zawarte w art. 3 ust. 1 lit. b) rozporządzenia może być interpretowane w ten sposób, że w przypadku osób mających więcej niż jedno obywatelstwo należy brać pod uwagę tylko łącznik obywatelstwa tego państwa członkowskiego, z którym istnieje najściślejszy rzeczywisty związek.

54. Taka wykładnia nie znajduje przede wszystkim oparcia w brzmieniu art. 3 ust. 1 lit. b) rozporządzenia. Jak słusznie podnosi rząd niemiecki, rozporządzenie nawiązuje w licznych innych miejscach do łącznika obywatelstwa, nie odnosząc się tylko do obywatelstwa dominującego. Gdyby prawo-

20 — Zobacz art. 5 konwencji haskiej z dnia 12 kwietnia 1930 r. (ww. w pkt 41), który ma następujące brzmienie: „W państwie trzecim osoba posiadająca więcej niż jedno obywatelstwo winna być traktowana tak, jak gdyby posiadała tylko jedno. Nie uchybiając przepisom prawnym, stosowanym przez państwo trzecie w kwestiach statutu personalnego i z zastrzeżeniem obowiązujących umów, państwo to będzie mogło, na swym terytorium, uznać, wyłącznie spośród obywatelstw posiadanych przez tę osobę, bądź obywatelstwo kraju, w którym ma ona stałe i główne miejsce pobytu, bądź też obywatelstwo kraju, z którym, stosowanie do okoliczności, wydaje się ona najbardziej związana”.

21 — Zobacz wyrok Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z dnia 6 kwietnia 1955 r. w sprawie *Nöttebohm*, ICJ Reports 1955, s. 4, 22 i nast.

22 — Zobacz art. 5 konwencji haskiej z dnia 12 kwietnia 1930 r. (ww. w przypisie 20).

23 — Zobacz w tym względzie ww. w przypisie 12 orzecznictwo, z którego niektórzy uczestnicy wywodzą, że przyjęcie za decydujące kryterium najbardziej dominującego obywatelstwa jest sprzeczne z podstawowymi swobodami.

dawca miał zamiar uznać w art. 3 ust. 1 lit. b) rozporządzenia, w drodze odstępstwa, za mające znaczenie wyłącznie obywatelstwo dominujące, to należałoby oczekiwać stosownej jednoznacznej regulacji.

55. Nie tylko brzmienie przepisu jest jednakże decydujące. Przeciwnie, uwzględnione muszą zostać również *ratio legis* i cele regulacji, geneza oraz kontekst, w który się ona wpisuje.

56. Zgodnie ze swym motywem pierwszym rozporządzenie nr 2201/2003 przyczynia się do utworzenia przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, w ramach której zapewniony jest swobodny przepływ osób. W zakresie uregulowań dotyczących spraw małżeńskich kontynuuje ono realizację celów, które leżały już u podstaw rozporządzenia nr 1347/2000 i konwencji Bruksela II²⁴.

57. Jak wyjaśnia się w raporcie Borrás postanowienia konwencji Bruksela II dotyczące właściwości oparte były na idei uwzględnienia interesów uczestników postępowania i umożliwienia elastycznej regulacji, która jest odpowiednia do mobilności osób. Mają one służyć ułatwieniom dla jednostki przy jednoczesnym zachowaniu pewności prawa²⁵. Kryteria wybrane dla ustalenia właściwości mają w związku z tym charakter obiektywny, alternatywny i wyłączny²⁶.

58. Cele te przemawiają za umożliwieniem osobom, które skorzystały z przysługującej im swobody przemieszczania się, elastycznego wyboru właściwego sądu. I tak dla tych osób może być łatwiejsze zwrócenie się do sądów państwa członkowskiego, w którym zwykle zamieszkują. Możliwe jest również to, że będą one wołały się zwrócić do sądów swojego rodzimego kraju, którego językiem lepiej władają i są lepiej zaznajomione z jego systemem sądownictwa i porządkiem prawnym. Dlatego też art. 3 ust. 1 lit. a) i b) rozporządzenia nr 2201/2003 wskazuje właściwość kilku sądów, która odmiennie niż właściwość niektórych sądów, o której mowa w konwencji brukselskiej, świadomie nie została określona w hierarchicznym porządku²⁷.

59. Gdyby w odniesieniu do osób mających więcej niż jedno obywatelstwo w ramach art. 3 ust. 1 lit. b) rozporządzenia uwzględniało się tylko bardziej dominujące obywatelstwo, to prowadziłyby to do ograniczenia możliwości wyboru. Ponieważ przy klasyfikowaniu obywatelstwo jako obywatelstwo dominujące istotne znaczenie miałyby zwykle miejsce zamieszkania, właściwość sądów, o której mowa w art. 3 ust. 1 lit. a) i b), często by się zbiegała. W przypadku osób mających więcej niż jedno obywatelstwo wynikiem tego byłaby faktycznie hierarchia właściwości określona w lit. a) i b) tego artykułu, która akurat nie jest pożądana. Natomiast małżonkowie ze wspólnym obywatelstwem mogliby wnieść

²⁴ — Zobacz motyw drugi rozporządzenia nr 2201/2003.

²⁵ — Zobacz raport Borrás, pkt 27.

²⁶ — Zobacz raport Borrás, pkt 28.

²⁷ — Zobacz raport Borrás, pkt 28.

sprawę do sądów w swoim państwie pochodzenia nawet wtedy, gdy od dawna nie mają w tym państwie zwykłego miejsca zamieszkania i istnieje jedynie niewiele faktycznych punktów wspólnych z tym państwem.

60. Podstawy właściwości powinny zagwarantować rzeczywistą więź z danym państwem członkowskim, jak podkreśla motyw dwunasty rozporządzenia nr 1347/2000²⁸. Więź tę kreuje albo zwykłe miejsce zamieszkania w państwie forum, albo wspólne obywatelstwo. Prawodawca uznaje przy tym w ramach typizującego podejścia, że z obywatelstwem wiąże się również rzeczywista więź, i przyjmuje za łącznik kryterium, które jest łatwe do stosowania i umożliwia jednoznaczne określenia sądu właściwego.

61. Dalej idące kryteria kwalitatywne, jak choćby dominujący charakter obywatelstwa, nie zostały wprowadzone do art. 3 ust. 1 lit. b) rozporządzenia. Stwierdzenie dominującego charakteru danego obywatelstwa z jednej strony obciążałoby bowiem dodatkowo badanie właściwości, a z drugiej strony byłoby sprzeczne z celem rozporządzenia

w postaci zapewnienia pewności prawa w odniesieniu do właściwości.

62. Stwierdzenie bardziej dominującego obywatelstwa byłoby związane ze znaczną niepewnością już z tego względu, że brak jest definicji tego nieokreślonego pojęcia. Ponadto należałoby przy tym prawdopodobnie uwzględnić cały szereg okoliczności faktycznych, które nie zawsze prowadzą do jednoznacznego rezultatu. W najgorszym razie mogłoby dojść do negatywnego konfliktu kompetencji, jeżeli każdy z dwóch sądów uzna za bardziej dominujące obywatelstwo drugiego państwa członkowskiego. Dla tego rodzaju konfliktów rozporządzenie nie przewiduje żadnego przepisu, zgodnie z którym dany sąd państwa członkowskiego mógłby w sposób wiążący przekazać sprawę do sądu innego państwa członkowskiego²⁹.

63. Nie jest sprzeczne z tym wnioskiem, że na mocy art. 3 ust. 1 lit. b) rozporządzenia w przypadku Zjednoczonego Królestwa i Irlandii rozstrzygające jest „miejsce stałego zamieszkania” małżonków zamiast ich obywatelstwa. „Miejsce stałego zamieszkania” może oczywiście wykazywać pewne podobieństwo z obywatelstwem dominującym. W szczególności każda osoba może na mocy właściwych przepisów krajowych mieć zawsze tylko jedno „miejsce stałego zamieszkania”³⁰. Jednakże z tej obowiązującej w odniesieniu do dwóch państw członkow-

28 — Ma on następujące brzmienie: „Podstawy jurysdykcji przyjęte w niniejszym rozporządzeniu oparte są na zasadzie, że musi istnieć rzeczywiste więzi między daną stroną a państwem członkowskim wykonującym jurysdykcję. Decyzja o przyjęciu niektórych podstaw wiąże się z faktem, że występują one w różnych krajowych systemach prawnych i są akceptowane przez pozostałe państwa członkowskie”.

29 — Zobacz moja opinia z dnia 29 stycznia 2009 r. w sprawie C-523/07 A, w toku, pkt 76, 80.

30 — Zobacz wywody Zjednoczonego Królestwa i Irlandii przedstawione w raporcie Borrás, pkt 34.

skich szczególnej regulacji, która zezwala im na utrzymanie tradycyjnie stosowanych kryteriów dla podstawy właściwości, nie mogą być wyciągane ogólne wnioski dotyczące wykładni pojęcia obywatelstwa.

64. Jak słusznie podkreśla ponadto rząd słowacki, w razie zbiegu wspólnego „miejsca stałego zamieszkania” w jednym państwie członkowskim i wspólnego obywatelstwa innego państwa członkowskiego mogą wystąpić te same problemy co przy zbiegu dwóch obywatelstw. Z rozporządzenia nie wynika żadna wskazówka przemawiająca za tym, że wspólne „miejsce stałego zamieszkania” stanowi w tym przypadku jedyną podstawę właściwości i wszczęcie postępowania przed sądami państwa wspólnego obywatelstwa byłoby wyłączone.

65. Podsumowując, można zatem stwierdzić, że ograniczenie pojęcia obywatelstwa, o którym mowa w art. 3 ust. 1 lit. b) rozporządzenia, do dominującego obywatelstwa nie jest zgodne ani z brzmieniem, ani z celami rozporządzenia nr 2201/2003. Ustanowiony w rozporządzeniu system właściwości dla spraw małżeńskich nie opiera się na idei wyłączenia właściwości wielu sądów. Przeciwnie, wyraźnie przewidziane jest istnienie obok siebie równorzędnej właściwości kilku sądów.

66. Z tym wiąże się bezpośrednio przysługujące wszczynającemu postępowania prawo wyboru. Możliwość wyboru przez osoby

mające podwójne obywatelstwo pomiędzy sądami dwóch państw członkowskich, które są właściwe wyłącznie na podstawie obywatelstwa, nie jest sprzeczna z rozporządzeniem nr 2201/2003. Ponieważ art. 3 ust. 1 lit. b) tego rozporządzenia wymaga, aby oboje małżonkowie byli obywatelami państwa sądu, przed który wytoczono powództwo, zapewnione jest przy stosowaniu tego rozporządzenia, że oboje małżonkowie mają tę samą więź z forum i nie można wnosić sprawy do sądu, którego właściwość byłaby dla jednego lub drugiego małżonka całkowicie niemożliwa do przewidzenia lub niejasna.

67. Możliwość dokonania wyboru przez wszczynającego postępowanie nie prowadzi również do większej niepewności prawa. Z zasady pewności prawa wynika, że prawo wspólnotowe powinno być pewne, a jego stosowanie możliwe do przewidzenia przez podlegające mu podmioty³¹. Te wymogi uwzględnia art. 3 ust. 1 lit. b) rozporządzenia w proponowanej tu wykładni, ponieważ właściwość na podstawie wspólnego obywatelstwa może zostać określona bez jakichkolwiek wątpliwości. Oczywiście w przypadku osób mających więcej niż jedno obywatelstwo jako sądy właściwe wchodzi w rachubę sądy kilku państw. Jeżeli jednak z tego względu postępowanie miałyby być wszczęte przed sądami kilku państw członkowskich, to konflikt

31 — Zobacz w szczególności wyroki: z dnia 22 listopada 2001 r. w sprawie C-301/97 *Niderlandy przeciwko Radzie*, Rec. s. I-8853, pkt 43; z dnia 21 lutego 2006 r. w sprawie C-255/02 *Halifax i in.*, Zb.Orz. s. I-1609, pkt 72; z dnia 16 września 2008 r. w sprawie C-288/07 *Isle of Wight Council i in.*, Zb.Orz. s. I-7203, pkt 47.

właściwości w jednoznaczny sposób rozwiązuje art. 19 rozporządzenia.

68. Jak pokazuje niniejsza sprawa, negatywne zjawiska towarzyszące, jak wyścig do sądów, nie są faktycznie tak bardzo problematyczne w odniesieniu do samej właściwości. Nawet jeśli C.M. Mesko od dawna mieszka we Francji i udział w postępowaniu przed sądem na Węgrzech jest dla niej bardziej kosztowny i skomplikowany niż udział w postępowaniu przed sądem miejsca zamieszkania, to nie podważa ona jednakże w pierwszej kolejności właściwości jako takiej. Kwestionuje ona natomiast stosowanie węgierskiego prawa dotyczącego rozwodów zamiast francuskiego. Nie jest to jednakże bezpośrednim skutkiem rozporządzenia nr 2201/2003, lecz przepisów węgierskiego prawa prywatnego międzynarodowego. Nie byłoby zasadne rekompensowanie braku jednolitych norm kolizyjnych sprzeczną z celami i systematyką wykładnią istniejących przepisów dotyczących właściwości.

69. Wreszcie nie należy traktować wniesienia sprawy do sądu właściwego na mocy art. 3 ust. 1 lit. b) rozporządzenia jako nadużycia, jak to utrzymywał przedstawiciel C.M. Mesko w trakcie rozprawy. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem podmioty nie mogą powoływać się wprawdzie na normy prawa wspól-

notowego w celach nieuczciwych lub stanowiących nadużycie³², jednakże istnienie nadużycia wymaga, aby pomimo spełniania warunków formalnych ustanowionych przez przepisy prawa wspólnotowego powołanie się na nie było sprzeczne z celem, któremu służą owe przepisy³³.

70. Wniesienie sprawy do sądów państwa członkowskiego, którego obywatelami są oboje małżonkowie, nie jest tymczasem sprzeczne z celami art. 3 ust. 1 lit. b) rozporządzenia — jak wskazałam — nawet wtedy, gdy oparto się na łączniku mniej dominującego obywatelstwa.

71. Ponadto należy mieć na względzie, że w przypadku przepisów dotyczących właściwości duże znaczenie ma pewność prawa, która wymaga, by stosowanie prawa wspólnotowego było możliwe do przewidzenia przez podlegające mu podmioty³⁴. Dlatego też koncepcja nadużycia prawa może tylko w wyjątkowych przypadkach prowadzić do tego, że wniesienie sprawy do sądu właściwego na mocy mających zastosowanie przepisów powinno być uznane za nadużycie.

32 — Zobacz wyrok z dnia 14 grudnia 2000 r. w sprawie C-110/99 Emsland-Stärke, Rec. s. I-11569, pkt 51 i nast.; ww. w przypisie 31 wyrok w sprawie Halifax i in., pkt 68 i przytoczone tam orzecznictwo.

33 — Zobacz podobnie wyroki: ww. w przypisie 32 w sprawie Emsland-Stärke, pkt 52; ww. w przypisie 31 w sprawie Halifax i in., pkt 74.

34 — Zobacz orzecznictwo przytoczone w przypisie 31.

V — Wnioski

72. Mając na uwadze powyższe rozważania, proponuję Cour de cassation udzielenie na pytania prejudycjalne następujących odpowiedzi:

- 1) Jeżeli sąd państwa członkowskiego zobowiązany jest do zbadania na mocy art. 64 ust. 4 rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. dotyczącego jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1347/2000, czy sąd państwa członkowskiego pochodzenia orzeczenia byłby właściwy na mocy art. 3 ust. 1 lit. b) tego rozporządzenia, to nie może on uznać małżonków, którzy są obywatelami państwa członkowskiego sądu, przed który wytoczono powództwo, oraz państwa członkowskiego pochodzenia, wyłącznie za własnych obywateli. Musi on natomiast uwzględnić, że małżonkowie są również obywatelami państwa członkowskiego pochodzenia i że jego sądy byłyby z tego względu również właściwe do orzekania.

- 2) Jeżeli małżonkowie posiadają kilka wspólnych obywatelstw, dla określenia właściwości na mocy art. 3 ust. 1 lit. b) rozporządzenia nr 2201/2003 nie należy uwzględniać wyłącznie obywatelstwa bardziej dominującego. Przeciwnie, na mocy tego przepisu właściwe są sądy wszystkich państw członkowskich, których obywatelstwo posiadają wspólnie małżonkowie.